

„Aki egyesítette Keletet Nyugattal”. Boldog Oláh Jeremiás (1556–1625)

A jászvásári egyházmegye 20. század végi történetét meghatározó kiadvány látott napvilágot 1670-ben Nápolyban.¹ Ekkor adták ki Francesco Severini *Vita di Fra Geremia Valacco* című kötetét,² amely a mai Románia területéről származó Jeremiás „testvér” életét és csodás tetteit beszéli el. Egy évszázaddal később, 1761-ben újabb életrajz jelent meg, szintén Nápolyban. Szerzője Emmanuele da Napoli,³ a kiadvány címe pedig: *Vita del Venerabil Servo di Dio Frate Geremia da Vallachia*.⁴ A nápolyi katolikusok és az itt működő kapucinus szerzetesek körében szentként tisztelt Jeremiásról és a róla szóló kiadványokról azonban a szerzetes szülőhazája hosszú ideig nem szerzett tudomást. 1905-ben egy román könyvgyűjtő, Gheorghe Sion egy római antikváriumban felfedezte Francesco Severini könyvét. A kiadványt eljuttatta Nicolae Iorga történészhez, aki egy rövid akadémiai közleményben hírt adott Jeremiásról.⁵ A kötet a kolozsvári egyetemi könyvtárba került. Itt jutott hozzá Ilie Dăianu görög-katolikus esperes, aki előbb rövid cikkek majd könyvek formájában számolt be a kötetről és annak tartalmáról.⁶ A század közepén Grigore Manolescu újságíró újabb életrajzváltozatra bukkant Olaszországban. A kiadvány *Un eroe romeno in terra italiana* címet viseli és Severini kötetének modern változatát tartalmazza, ami Francesco Orestano gondozásában jelent meg.⁷ 1956-ban, Jeremiás születésének 400. évfordulóján a kiadvány

¹ Köszönetet mondok Tanczos Vilmosnak a dolgozattal és a téma egy-egy kérdésével kapcsolatosan megfogalmazott észrevételeiért valamint a kutatás folytatására vonatkozóan tett javaslataiért.

² A szerző házfőnöke volt annak a kolostornak, ahol Jeremiás élt. Személyesen ismerhette Jeremiást, a feljegyzések szerint jelen volt halálánál és temetésén is. Itt jegyzem meg, hogy Domokos Pál Péter örökösei jóvoltából 2013-ban kutatási célra megkaptam a Domokos P. P.-hagyaték Jeremiással kapcsolatos anyagát, amiért ezúton is köszönetet mondok. A hagyatékból származó, a dolgozatban felhasznált források adatai a dolgozat végén olvashatók. Domokos P. P. hagyaték. Kéziratok. Filippo Dozzi: Oláhországi Jeremiás 1556–1625. 6.; Gherman 1991: 77.

³ Da Napoli a kapucinusok levéltárosa volt. Domokos P. P. hagyaték. Kéziratok. Cím nélküli kézirat, 37. lap.

⁴ A kiadvány digitalizált formátumban a books.google.ro portálon elérhető. Köszönetet mondok ezúton is Czégényi Dórának a kiadvány felkutatásában nyújtott segítségével. Az életrajzokban a kötet évszáma változó (1761, 1775). Domokos P. P. hagyaték. Kéziratok. Filippo Dozzi: Oláhországi Jeremiás 1556–1625. 7.

⁵ Domokos P. P. hagyaték. Jegyzetek. Nicolae Iorga: „Fericitul Ieremia Valahul”. *Analele Ac. Rom. Sect. Ist.* 1914–15. 474–475.

⁶ Az interneten elérhető (oldalszám nélküli) írásokra a cikkek címének kezdő szavait idézve hivatkozom. A bibliográfiában a felhasznált cikkek alfabetikus sorrendben követik egymást; a letöltés dátumát zárójelben tüntetem fel. A hivatkozott írások szerzője a legtöbb esetben ismeretlen. A kolozsvári Lucian Blaga Központi Egyetemi Könyvtár internetes nyilvánlartása szerint a Severini-féle ponyva a Rare 710-es jelzetszám alatt érhető el. Köszönetet mondok Györfy Eszternek, aki a helyszínen kiderítette, hogy a kiadvány helyben hozzáférhető. A kiadványt a kutatás következő fázisaiban használni fogom. Repere biografice...

⁷ Orestano 1956.; Repere biografice...

román fordítását is közreadták.⁸ 1961-ben Genovában *Ion Kostist* címmel Jeremiásról szóló regény jelent meg.⁹ A kiadványok száma tovább nőtt a szerzetes 1983-ban bekövetkezett boldoggá avatását követően,¹⁰ ám alakja nem vált ismert(ebb)é sem a katolikusok körében, sem pedig a román közvélemény előtt. Ma is formálódó kultuszát „hazatérése” (2008, Onyest/Onești) alapozta meg.

Jeremiás a magyar katolikusok körében sem mondható ismertnek,¹¹ és a moldvai katolikusokkal foglalkozó szakirodalomban, néprajzi gyűjtésekben sem találunk személyével kapcsolatos (tudományos) munkákat. Alakjával elsőként Domokos Pál Péter kezdett el foglalkozni, *Egy boldoggá-avatás háttere* címmel tanulmányt készült írni *Oláhországi Jeremiásról*,¹² számos forrást sikerült összegyűjtenie.

Dolgozatomban a jelenleg hozzáférhető, különböző műfajú, többségében egyházi kiadványokban olvasható adatok alapján igyekszem összefoglalni Jeremiás életének fő, pontosabban (eddig) ismert eseményeit, boldoggá avatásának körülményeit és a napjainkban formálódó egyházi, egyházmegyei kultuszát valamint egy moldvai katolikus közösségben végzett, a kultuszra irányuló terepmunka tapasztalatait. A felhasznált irodalom kapcsán hangsúlyozni kell, hogy szinte kivétel nélkül egyházi kiadású vagy egyházi személyek által jegyzett írások alkotják. Ebben a típusú irodalomban az egyházi szempontok érvényesülnek, eredeti források hiányában egyelőre csak az egyház által közvetített és (már át)értelmezett adatok használhatók. A kutatás folytatásához elengedhetetlen a témához közvetlenül kapcsolódó eredeti dokumentumok és szakmunkák bevonása. E feltáró munka megvalósulásáig egy a témát bevezető, a jelenséget ismertető és néhány fontos kérdést megfogalmazó tanulmány megírására vállalkozhattam, annak reményében is, hogy mindezek számbavétele segíteni fogja a kutatás irányainak a meghatározását.¹³

OLÁH VAGY OLÁHORSZÁGI?

A Jeremiás életéről szóló életrajzi írások alakulástörténete, a későbbi egyházpolitikai ideológiák és a kultusz vizsgálata szempontjából tanulságos számba venni a szerzetes neve kapcsán tapasztalható változásokat. Az első életrajzban (1670) *Geremia Valacco* névalakkal találkozunk, ami a szentek elnevezésére jellemző módon a szerzetes *sármazási helyét*, esetleg a népcsoport nevét (vlah) jelölheti, ám az ma már aligha kideríthető, hogy a 17. században, Itáliában, mely etnikai csoportot, esetleg csoportokat sorolták a vlahok közé.¹⁴ A második életrajzban (1761) a földrajzi elnevezés jelenik meg (*da Vallachia*). Azt egyelőre nem sikerült tisztázni, hogy da Napoli felhasználta-e

⁸ Domokos P. P. hagyaték. Kéziratok. Filippo Dozzi: Oláhországi Jeremiás 1556–1625. 7.

⁹ Da Voltri 1961.

¹⁰ Da Voltri 1988; Gherman 1983, 1991; Toppi 1983.

¹¹ Rövid utalások lásd Bakó 2010; Jakubinyi 2009: 106–109.; N. N. 2004: 983.

¹² Domokos P. P. hagyaték. Levelek. Domokos Pál Péter levele Kozma Györgyhöz, 1983. november 27.

¹³ Életrajzi narratívák, ikonográfia, kultusz, egyháztörténet stb.

¹⁴ A kérdéstről lásd Hegyi 2001.; Máté 2010.

a Severini-féle életrajzot és azt sem, hogy – amennyiben ismerte azt – miért változtatta meg a szerzetes nevét. Valahia a mai Románia déli részét képezte, a történelmi Țara Românească (Havasalföld) tartomány egyik elnevezése volt, az itt élő népcsoportokat a források *rumâni*, illetve a modern korig a *vlah* elnevezéssel illetik. Bár a 14–19. század között fennálló Valahia tartomány határai több ízben változtak, a történelmi Moldova nem tartozott a területhez. A későbbi életrajzok némelyikében Jeremiás származási helyeként a *Piccola Valacchia* is feltűnik,¹⁵ ami 1781-től a Țara Românească melletti Olténia egyik elnevezése volt. Jeremiás életrajzi adatai (születési hely, Itáliába tett utazásának egyes állomásai stb.) ellenben, ahogyan a későbbiekben látni fogjuk, moldvai helyszíneket jelölnek. Érdekes, hogy a mai ismereteink szerint elsőnek tekinthető román nyelvű cikkben (1914) *Fericitul Ieremia Valahul* (Boldog Vlah/Oláh Jeremiás) néven szerepel, ami abból a szempontból is különleges, hogy a szerzetes boldoggá avatására csak 1983-ban került sor, és a román szerző által felhasznált olasz nyelvű kiadványban ez a jelző nem fordul elő. A későbbi román és olasz életrajzokban már a *szent* és a *román* jelzők is feltűnnek. A magyar nyelvű forrásokban, illetve közleményekben az *Oláhországi Jeremiás* illetve *Oláh Boldog Jeremiás*¹⁶ elnevezés használt. A boldoggá avatást követően megjelent egyházi írások többségében a „hivatalosnak” tűnő *Fericitul Ieremia Valahul* néven szerepel, így dolgozatomban ennek magyar fordítását (*Boldog Oláh Jeremiás*) használnom anélkül, hogy ezzel egyszersmind állást foglalnék a szerzetes származását illető kérdésben.

JEREMIÁS ÉLETE

A biográfiákról

A Jeremiás-életrajzokban vázolt adatok terén számos ellentmondás tapasztalható.¹⁷ Az egyes részművek s így a narratív hagyomány kifejtését megelőzően fontosnak tartom számba venni az eddig ismert legalapvetőbb (életrajzi) adatokat, annak tudatában is, hogy az információk „hitelessége” kérdéses (és itt most nem is esnek részletes kutatói reflexió alá), és hogy az egyes részterületek (későbbi) önálló vizsgálata akár alapjaiban is megváltoztathatja az alábbiakban vázolt „életrajzot”.¹⁸ Az életrajzi összeállítás többnyire rövid terjedelmű egyházi kiadású, kisebb számban nyomtatott, nagyobb részt a világhálón közölt életrajzokban olvasható adatokat sorakoztat egymás mellé. Az életrajzok a legtöbb esetben forrásmegjelölés nélkül közölnek egymásnak ellentmondó információkat, szerzőjük pedig (néhány kivételtől eltekintve) ismeretlen. Újabb források feltárása illetve (egyelőre hozzáférhetetlen, külföldi) kiadványok megszerzése segítené annak a kérdésnek a tisztázását, hogy az utóbbi években közreadott életrajzok

¹⁵ Például B. Geremia Stoica da Valacchia...

¹⁶ Domokos P. P. forrásai, a Magyar Katolikus Lexikon címszava, illetve: Jakubinyi 2009: 106.

¹⁷ A 17–21. század között közreadott életrajzok keletkezéstörténete, a szerzetesről szóló narratív hagyomány vizsgálata folyamatban van.

¹⁸ Ez alatt nem valamiféle „valóságos” életrajz-rekonstrukció értendő, pusztán az egymásnak sok esetben ellentmondó adatok alapján megrajzolható biográfia-verzió, (legenda), amely nem az alapját, pusztán a kezdetét képezi a kérdéskör vizsgálatának.

egyes adatai¹⁹ honnan származnak, valamint azt, hogy mivel magyarázható az adatok terén tapasztalható ellentmondásosság? Kérdés az is, hogy számolhatunk-e egyáltalán történetileg (valamelyest) hiteles életrajzzal, amely viszonyítási alapul szolgálhatna a biográfia-variánsok elemzése során. Feltételezhető, hogy a nápolyi ferencesek által közreadott két olasz életrajz (1670, 1761) egészen más céllal íródott, mint a későbbi, 20–21. században jegyzett életrajzok, előbbiek a rend „érdekeit”/céljait,²⁰ utóbbiak, kétség kívül a jászvásári püspökség egyházpolitikai, ideológiai „érdekeit”/céljait szolgálták. A narratív hagyomány vizsgálata tehát nemcsak az egyes életrajzok összehasonlító elemzését kívánja meg, hanem az egyes korszakok egyháztörténeti kontextusának ismeretét is. Egy ilyen irányú vizsgálat hiányában az életrajzi adatok számbavétele apropóján valójában a – napjainkban zajló – mítoszképzésről, a legendahagyomány hivatalos alakításáról és népi alakulásáról lehet számot adni.²¹

Származási hely

A legkorábban keletkezett életrajz (1670) *Zaxo*,²² a második biográfia (1761) *Saxo*²³ néven említi a települést, ahol *Costiște Ion*/Kostistk János,²⁴ a későbbi Boldog Jeremiás 1556. június 29-én meglátta a napvilágot.²⁵ A később keletkezett életrajzok némelyikében, bibliográfiai adatok, források feltüntetése nélkül születési időpontként június 7,²⁶ június 21²⁷ is előfordul. Az egyházi portálokon olvasható életrajzokban újabb településnevek bukkannak fel, úgymint: *Sasca*,²⁸ *Sarsca*,²⁹ *Tzatzto* vagy *Tafo*,³⁰ *Scheia* vagy *Scheia*,³¹ *Karácsonykő* (Piatra Neamț), az adatok eredetéről ellenben nem kapunk eligazítást. Egy másik, a *szászkuți* (Sascut) katolikusok köréből feljegyzett (néprajzi)

¹⁹ Például az olaszországi út során beiktatott onyesti állomás, a Tatroszon történő átkelés stb.

²⁰ Jeremiás a ferences rend kapucinus ágának első boldoggá avatott laikus szerzetese.

²¹ Erre a problémára Tánccs Vilmos hívta fel a figyelmemet.

²² A kiadvány tartalmáról csak közvetett ismereteim vannak. Bár a román nyelvű életrajzi írások gyakran említést tesznek róla, nem tudható, hogy mi származik ténylegesen a Severini kiadványból. A kiadvány vélhetően alapját képezhette a később keletkezett életrajzoknak. A Severini-féle életrajzból merítő, 2011-ben negyedik alkalommal kiadott Dăianu-féle kötetben például a születés helyszíne nem a hivatkozott kiadványban olvasható *Zaxo*, hanem: *Xaxo* (Piatra) (Dăianu 2011: 16.), a könyv 1936-os kiadásban pedig már Tatu szerepel. Dăianu 2011: 5. Bibliográfiai hivatkozás egyik adat esetében sincs.

²³ Da Napoli 1671: 3. Később már Da Napoli is *Zaxo* néven emlegeti (például 14. oldalon). A Moldvában működő misszionáriusok jelentéseiben találunk példát a *Saxo* (szász) kifejezés előfordulására (például egy-egy személynévben). Például Jacobus Saxo Baniensis pap esetében („a szász Jacobus moldvabányai”). Benda 2003: 142.

²⁴ N. N. 2004: 983.

²⁵ Da Napoli 1761: 2.; *Viețile sfinților*...

²⁶ *Fer. Ieremia Valahul I...*

²⁷ *Viața Fericitului...*

²⁸ *Repere biografice...*

²⁹ Gherman 1991: 14.

³⁰ Da Voltri szerint *Scheia Tafo* település neve, amit a magyarok használtak. *Fericitul Ieremia* – profil...; Jerney János Scheiaról a következőket írja: „Szkeia vagy Schei falu a besztercei czinut felső részében (...) 220 kath. csángómagyar lakosai már nem tudják nyelvüket”. Jerney 1844–45: I. 212.

³¹ *Scurtă biografie...*

adat szerint Jeremiás a falu szülötte.³² Forrás megjelölése nélkül egy olasz-román két-nyelvű honlapon olvasható írás szerint ugyancsak Szászút a szülőhely.³³ A *Magyar Katolikus Lexikon*ban olvasható adatok értelmében Kostistk János a *Tatros* völgyében született.³⁴ Az életrajzokban leggyakrabban emlegetett, a mai Suceava (Szucsáva) megyéhez tartozó Sasca település (egyelőre) azonosíthatatlan, a megyében jelenleg három, Szucsávától délre, Fálticeni közelében elhelyezkedő falu viseli ezt a nevet. Iosif Gabor egyháztörténész szerint *Sasca Mare* régi szász kolónia, feltételezése alapján Jeremiás itt született.³⁵ Zöld Péter jelentésében (1781), és egy ugyanekkor (1792) készült térképleírás hasábjain találkozunk a településsel és pedig Talpa község filiái között, Saska néven.³⁶ Az életrajzokban gyakran emlegetett másik település Scheia/Scheia. A község (ma) Szucsáva város mellett található, a szucsávai Nepomuki Szent János plébánia filiája. Román forrásokat idézve Domokos Pál Péter kimutatta, hogy Scheia a mai Piatra Neamț megyében található *David* település korábbi elnevezése is.³⁷ A Jeremiásról szóló életrajzok kritikai vizsgálatával foglalkozó egyháztörténész, Ion Dumitriu-Snagov véleménye szerint a helynevek terén tapasztalható zavarok a román név torz olasz fordításaival magyarázhatóak, álláspontja szerint Jeremiás a szucsávai Sasca-n született,³⁸ az egykori püspöki székhely, *Baia* (Moldvabánya) közelében.³⁹ E (jelenleg) „hivatalosnak” tekinthető álláspont nem vált általánossá, a legújabb egyházi kiadványokban továbbra sem egységes a származási hely jelölése, a településnevek forrásmegjelölés nélkül tetszőlegesen váltakoznak.

Család

A Da Napoli által szerzett életrajzban (1761) a szülők neve: *Stoica Koftik* és *Margareta di Barbat*,⁴⁰ a román nyelvű egyházi életrajzokban *Costiște Stoica* és *Margareta Bărbat*.⁴¹ Jeremiás a család elsőszülött gyermeke, a keresztségben *Ion* (János) nevet kapta.⁴² Egy spanyol nyelven közreadott életrajz szerint az édesanya olasz származású volt.⁴³ A hét gyermeket nevelő szülők földműveléssel és állattartással foglalkoztak.

³² Fericitul Ieremia – profil... A történeti forrásokban Szászút első említésére jóval Jeremiás halála után találunk példát, Coșa szerint egy 1639-ből (Coșa 2007: 172.), Gazda szerint pedig egy 1698-ból származó forrásban (Gazda 2005: 145).

³³ Beato Geremia da Valacchia...

³⁴ N. N. 2004: 983. A Magyar Katolikus Lexikon adatai a freiburgi Lexikon für Theologie und Kirche (1993–2001) kiadványból származnak. Jakubinyi 2009: 106.

³⁵ Gabor 1995: 239.

³⁶ A jelentést idézi: Domokos 2001: 87, 97, 144.

³⁷ Domokos 2001: 113, 144.

³⁸ A megyei nyilvántartásban ilyen település nem szerepel, így nem tudható, a három település közül (Sasca Mică, Sasca Mare, Sasca Nouă) melyik lehet a szülőfalu.

³⁹ Încadrare istorică...

⁴⁰ Da Napoli 1761: 3.

⁴¹ Némely életrajzban Barbat néven szerepel az anya. Lásd például Toppi 2008: 33. Marcus Bandinus jelentésében (1648) a jászvásári katolikusok névsorában előfordul a Barbat vezetéknev, a moldvabányaiak összeírásában pedig a Barbalat. A jelentést közli: Benda 2003: 451, 447.

⁴² Viețile sfinților...

⁴³ Bibliográfiai hivatkozás nélkül. Beato Jeremiás de Valaquia... Ez az adat más – eddig ismert – életrajzban nem fordul elő.

Néhány életrajzban szó esik arról, hogy a család ortodox, evangélikus, református és huszita többséget alkotó kis katolikus közösségben élt,⁴⁴ ortodox (el)nyomás, olykor üldözés alatt,⁴⁵ és környezetükben a tatár és török támadások is gyakoriak voltak.⁴⁶ Dumitriu-Snagov szerint Jeremiás későbbi olaszországi távozását a katolikus vallás térségből történő eltűnése mellett az is indokolta, hogy 1571-ben Ioan Vodă cel Viteaz elüldözte a (magyar) ferences szerzeteseket bákói kolostorukból, később a török háborúk alatt a kolostor épületét is megsemmisítette,⁴⁷ s e körülmények között a fiatal János szerzetesi hivatása saját környezetében nem is teljesedhetett volna ki.⁴⁸ Az előbbiekkal ellentétes véleményt tartalmazó tanulmány jelent meg a Jeremiás boldoggá avatását követő esztendőben, 1984-ben a franciaországi Irénikon című katolikus folyóiratban Ioan Dură történész, pap tollából.⁴⁹ A két részben közreadott cikkében a moldvai katolikusok 17. századi története, illetve a katolikus-ortodox együttélés kapcsán Dură úgy fogalmaz, Moldvában (és Havasalföldön), Jeremiás korában már megvalósult az ökumenizmus, az egyes felekezetek békében éltek egymás mellett, a két tartomány vezetői pedig toleráns magatartást tanúsítottak a területükön élő vallási kisebbségek iránt, sőt, a vallási közösségek működését anyagiakkal is támogatták, az egyházi személyek pedig politikai szerepeket is betöltöttek.⁵⁰ A témával foglalkozó magyar nyelvű szakirodalom a Dumitriu-Snagov által vázoltakat támasztja alá,⁵¹ igaz ugyan, hogy a Dură által felvetett kérdésekkel (például a politikai szerepvállalások) magyar szerzők (még) nem foglalkoztak.

Utazás

A fiatal János tizenkilenc esztendő korában, 1575-ben,⁵² más adat szerint 1574-ben,⁵³ „külső jelekben is megnyilvánuló belső indíttatásból” útra kelt.⁵⁴ A feljegyzések szerint családjától nem búcsúzott el.⁵⁵ Útját, majd későbbi szentté válását egy „öreg férfi” jövendölte meg.⁵⁶ Utazása során sok nélkülözést kellett elszenvednie, „a rablók és a törökök több ízben az életére törtek”,⁵⁷ gyakran fontolgatta a visszatérést.⁵⁸

⁴⁴ A térség katolikus lakossága a 16. század második felére áttért a protestáns hitre.

⁴⁵ Fericitul Ieremia – profil...; Toppi 2008: 35.

⁴⁶ Gherman 1991: 14.

⁴⁷ *Încadrare istorică...*

⁴⁸ Gherman 1991: 20.

⁴⁹ Az interneten olvasható írások szerint a szerző a hollandiai román ortodox közösség lelkipásztora.

⁵⁰ Domokos P. P. hagyaték. Tanulmányok. Dură, Ioan: La tolérance religieuse en Valachie et en Moldavie pendant la seconde moitié du XVIIe siècle. 1984. 52–58.

⁵¹ Benda 2003; Domokos 2001.

⁵² *Viețile sfinților...*

⁵³ *Repere biografice...*

⁵⁴ Toppi 2008: 31.

⁵⁵ *Viețile sfinților...*

⁵⁶ Toppi 2008: 31; Gherman 1991: 18. Az „öreg férfi” élete későbbi eseményein is feltűnik. Dăianu 2011: 20.

⁵⁷ Fericitul Ieremia...; Toppi 2008: 36.

⁵⁸ Gherman 1991: 23.

Egy életrajz szerint Oneșten,⁵⁹ másik szerint Ojtozon,⁶⁰ ismét másik szerint Gyimesen⁶¹ haladt át. Brassó és Szeben után⁶² Gyulafehérvárra jutott,⁶³ ahol másfél-két évet töltött el,⁶⁴ a vár építésében segédkezett,⁶⁵ majd miután megismerkedett az olasz sebészorvossal, Pietro Giacomo-val,⁶⁶ Olaszországba utazott.⁶⁷ Egyes adatok szerint Gyulafehérvárról Raguza,⁶⁸ mások szerint Magyarország és Jugoszlávia (!) irányába indultak el.⁶⁹ Bari városában másfél esztendőt töltött el, egyes adatok szerint egy fűszeresnél,⁷⁰ más életrajzok szerint egy patikában vállalt munkát.⁷¹ Utóbbi helyen, Cesare de Cuore gyógyszer-tárában gyógyszerészeti és orvosi alapismeretekre tett szert,⁷² amiket a későbbiekben, a betegek ápolása során hasznosított. A fiatal János számára a Bari városában tapasztalt erkölcsi romlottság csalódást okozott,⁷³ és elhatározta, hogy visszatér szülőföldjére, azonban a kikötőben ismét megjelent az „öreg férfi”, aki arról tájékoztatta, hogy: „Olaszország nem Bariból áll, itt van Nápoly és Róma is, ahol vannak jó keresztények”.⁷⁴

Szerzetesi fogadalom, szerzetesi név, szerzetesi tevékenység

János Nápolyba utazott, és jelentkezett az itt működő ferences kolostornál. A Sesaonica-ban⁷⁵ eltöltött novíciusi felkészülést követően,⁷⁶ 1578-ban, a Régi Szent Efrém kolostor kapucinus ferences rendházban szerzetesi fogadalmat tett.⁷⁷ Több kolostorban megfordult, végül a nápolyi Szeplőtelen Fogantatás templom rendházába helyezték, ahol több mind négy évtizedet töltött el.⁷⁸ A fogadalomtétel alkalmával vette fel a Je-

⁵⁹ Repere biografice... Petru Gherghel püspök meghívására ide telepedtek le 400 évvel később az olasz kapucinus szerzetesek, akik a Jeremiás kultusz hazai megszervezői lesznek.

⁶⁰ Scurtă biografie...; Zamfirache 2006. Ezt állítja a boldoggá avatás kapcsán írt rövid cikkében Petru Gherghel is. Domokos P. P. hagyaték. Sajtóforrások. Petru Gherghel: Pellegrino d'amore, 5.

⁶¹ Ieremia Valahul, sfântul...; Dumitriu-Snagov is ezt erősíti meg: *Încadrare istorică ...*

⁶² Fericitul Ieremia – profil...; Fericitul Ieremia...

⁶³ Da Napoli 1671: 16.

⁶⁴ Repere biografice...

⁶⁵ Fericitul Ieremia – profil...; Toppi 2008: 37; Gherman 1991: 23.

⁶⁶ Másik életrajz szerint az orvos neve Pietro Lo Iacomo (Scurtă biografie...), vagy Pietro Lo Iacono (Fericitul Ieremia...)

⁶⁷ A Gherman-féle életrajz szerint az orvos „beszélte János nyelvét”. Gherman 1991: 24.

⁶⁸ Viețile sfinților...

⁶⁹ Fericitul Ieremia – profil...

⁷⁰ Gherman 1991: 26.

⁷¹ Viețile sfinților...

⁷² Domokos P. P. hagyaték. Kéziratok. Filippo Dozzi: Oláhországi Jeremiás 1556–1625. 27.

⁷³ Toppi 2008, 39.

⁷⁴ Fericitul Ieremia – profil...; Gherman 1991: 29.

⁷⁵ Más írás szerint Sessa Aurunca, ami az olasz község mai hivatalos elnevezésének felel meg. Gherman 1991: 33.

⁷⁶ Fericitul Ieremia – profil...

⁷⁷ Repere biografice...

⁷⁸ Gherman 1991: 35.

remiás nevet,⁷⁹ amihez rövidesen a Valacco/Valahul is társult.⁸⁰ Néhány életrajzban szerzetesi neve mellett apja keresztnéve szerepel (*Stoica Geremia*).⁸¹ A Filippo Dozzi által összeállított életrajzban foglaltak szerint „nincs kizárva, hogy a kapucinus atyák megmagyarázták neki Valacchia eredetét, amely Aeneas Silvius Piccolomini, II. Piusz pápa szerint Flaccus⁸² római tábornok nevéből származik, s Jeremiás származására büszke lévén” ezt választotta szerzetesi neve mellé.⁸³ Dimitriu-Snagov feltételezése szerint Jeremiás az oszmán invázió ellen harcoló „Mihai Viteazul, voievodul Valahiei” iránti büszkeségből vette fel a Valahul utónevét.⁸⁴

Több életrajz kiemeli, hogy a szerzetest aggodalommal töltötte el, hogy nem emlékezett bérmlétezésének pontos időpontjára.⁸⁵ Római zárándoklata alkalmával (1600) ebbéli aggályait megosztotta az éppen ott tartózkodó Bernardino Quirinivel is. Argeș püspöke megnyugtatta a szerzetest tájékoztatván arról, hogy Oláhországhoz hasonlóan Moldvában is – már a Tridenti zsinat előtt – szokás volt a gyermekek megbérmlétezése a keresztelese alkalmával, ahogyan „ősi keresztény szokás alapján” a görög-keletiekénél történik, s így amennyiben részesült a keresztség szentségében, a bérmlétezésére is sor kerülhetett.⁸⁶

Jeremiás laikus szerzetesként szolgált, az egyházi rend szentségében nem részesült.⁸⁷ Az életrajzok egyszerű, írástudatlan,⁸⁸ teológiában járatlan szerzetesnek mutatják be,⁸⁹ aki több mint negyven esztendőt töltött el a kolostor falai között, többnyire a betegek ápolásával foglalatoskodva,⁹⁰ a konyhai munkákban segédkezve,⁹¹ valamint a társadalom peremén élők étkeztetésére, gyermekeik nevelésére, gondozására is nagy figyelmet fordítva.⁹² Szerzetestársaival imaközösséget alapított, különböző célokért együtt imádkoztak.⁹³ A mai egyházi imaszövegekben foglaltak alapján Jeremiás bátor és alázatos, szorgalmas és vidám természetű volt, a betegek, a szegények és az éhezők segítője, a kétségbeesettek, bajba jutottak, orvosok és előljárók tanácsadója.⁹⁴

⁷⁹ A regényes stílusban írt Gherman-féle életrajz szerint a szerzetes mestere, Felice de Monteleone ajánlására választotta a Jeremiás nevet. Gherman 1991: 33.

⁸⁰ Domokos P. P. hagyaték. Jegyzetek. Filippo Dozzi: Oláhországi Jeremiás 1556–1625. 20.

⁸¹ Domokos P. P. hagyaték. Jegyzetek. Filippo Dozzi: Oláhországi Jeremiás 1556–1625. 25.

⁸² Traianus császár Flaccust nevezte ki Dacia kormányzójává. Domokos P. P. hagyaték. Jegyzetek. Filippo Dozzi: Oláhországi Jeremiás 1556–1625. 20.

⁸³ Bibliográfiai hivatkozás nélkül. Domokos P. P. hagyaték. Jegyzetek. Oláhországi Jeremiás (1556–1625). 20.

⁸⁴ *Încadrare istorică...*

⁸⁵ Nicolae Iorga emiatt tartja kérdésesnek Jeremiás katolikus „származását”, mivel azt: „születése alapján katolikus vagy sem Jeremiás, vére-, erkölcsi-, nyelve alapján román volt. Élete számunkra nem lehet közömbös, szellemisége sem.” Domokos P. P. hagyaték. Jegyzetek. Nicolae Iorga: „Fericitul Ieremia Valahul”... 3.

⁸⁶ Domokos P. P. hagyaték. Kéziratok. Filippo Dozzi: Oláhországi Jeremiás 1556–1625. 29.

⁸⁷ Cuviosul Ieremia Valahul...

⁸⁸ Domokos P. P. hagyaték. Jegyzetek. Oláhországi Jeremiás (1556–1625). 21.

⁸⁹ *Începutul cultului...*; Dăianu 2011: 16.

⁹⁰ *Repere biografice...*; Vö.: Fericitul Ieremia – profil...

⁹¹ Fer. Ieremia Valahul II...

⁹² A szegények számára ételmet koldult. Gherman 1991: 48.

⁹³ Fericitul Ieremia – profil...

⁹⁴ Scurtă biografie...

Látomások, jelenések, kísértések

Egy életrajz adatai szerint 1600-ban,⁹⁵ másik szerint 1608-ban, Nagyboldogasszony napján Jeremiás látomásban részesült. Templomi imádkozása során Mária, és a karján ülő gyermek Jézus jelent meg előtte.⁹⁶ A szemtanúk, akik maguk is részesedni kívántak a látomás élményéből, ruháját darabokra tépték és magukkal vitték.⁹⁷ Ámbár Jeremiás titkolta, a látomás híre mégis elterjedt a környéken. De Bisignano hercegnője, Isabella della Rovere magához hívatta a szerzetest valamint egy festőművészt, aki a látomásban látottakat megörökítette. A hercegnő a festményről másolatokat is készíttetett.⁹⁸ Az életrajzokban szó esik egy angyal és azon halottak megjelenéséről is,⁹⁹ akikért imádkozott vagy bűntöt tartott.¹⁰⁰ Egy feljegyzés szerint haldokló édesanyjáról is látomása volt.¹⁰¹ A természetfeletti élmények kapcsán az életrajzokban szó esik arról is, hogy Jeremiásnak komoly küzdelmet kellett folytatnia a Sátánnal, aki „szörnyű állatalakban” jelent meg előtte, hogy megakadályozza az imavégzést. Rémes, rőfögő, nyávogó, nyerítő monstrum alakban jelent meg majd felfedte önmagát („a tisztátalan”) és valódi szándékait (tudni illik magához vonzani a fiatalokat és a papokat). A tisztátalan lélek megjelenésekor Jeremiás átkot mondott, keresztet vetett, ezek hatására a sátán eltűnt.¹⁰²

Csodák, prófécia

Az életrajzokban foglaltak szerint a betegek gondozását és a körükben megesett csodás gyógyításokat Jeremiás bűjtartással, szenteltvíz használatával és a következő ima elmondásával vitte véghez: „Az Atya Isten ereje, a Fiú Isten bölcsessége, a Szentlélek ereje óvjon meg minden bajtól. Jézus, Mária, Ferenc”.¹⁰³ Ehhez gyakran hozzáfűzte a következőket is: „Én megjelöllek, Isten meggyógyít”,¹⁰⁴ és keresztet rajzolt a beteg homlokára. Az adatok szerint Jeremiás pusztá jelenléte is vigaszt és enyhülést nyújtott a betegek számára. Migrénben, hipochondriában, ördögi megszállottságban szenvedő betegeket gyógyított meg.¹⁰⁵ Egy feljegyzés szerint maga is csodás gyógyulásban részesült, amikor végzetesnek tűnő betegségéből Szűz Mária meggyógyította.¹⁰⁶ A legnépszerűbb, és sokat idézett kiadványban negyven csodatörténet olvasható.¹⁰⁷ A csodákról feljegyzések készültek, a dokumentációban a meggyógyított betegségek fajtái, a beteg neve és lakhelye, a tanúk, valamint a csodát megállapító orvos neve szerepelt.¹⁰⁸ A csodákban részesült személyek között szegények, hercegek és nemesek is

⁹⁵ Fericitul Ieremia – profil...

⁹⁶ Scurtă biografie...; Gherman 1991: 55.

⁹⁷ Viața Fericitului...

⁹⁸ Da Napoli 1761: 56. 62. 99.; Fericitul Ieremia – profil...; Gherman 1991: 56.

⁹⁹ Fer. Ieremia Valahul II...; Gherman 1991: 53.

¹⁰⁰ Gherman: 1991: 54.

¹⁰¹ Fer. Ieremia Valahul II...

¹⁰² Fer. Ieremia Valahul II...

¹⁰³ Scurtă biografie...

¹⁰⁴ Fericitul Ieremia – profil...

¹⁰⁵ Fericitul Ieremia – profil...

¹⁰⁶ Gherman 1991: 57.

¹⁰⁷ Dăianu 2011: 51–62. Lásd még Gherman 1991: 40–43. ill. 70–74.

¹⁰⁸ Fer. Ieremia Valahul II...

előfordultak.¹⁰⁹ A gyógyító csodák hatására a nép „még életében szentnek kiáltotta”.¹¹⁰ Csodás gyógyulásokra halálát követően is sor került, a sírjánál megjelent betegek koporsóját megérintve gyógyulást nyertek, és csodás gyógyulások történtek később az ereklyék megérintése során is.¹¹¹

Az életrajzok a gyógyítások és gyógyulások mellett Jeremiás prófétai ténykedéséről is beszámolnak. A szerzetes a bajba jutottak és a betegek körében gyakran jövendőt, megjósolta egy-egy betegség végekimenetelét és a haldoklók túlvilági sorsát is.¹¹²

Jeremiás halála

1625-ben Jeremiás meglátogatta a súlyos betegségben szenvedő Giovanni Avalos-t. Mintegy 12 km-t tett meg szélviharban,¹¹³ megbetegedett, március 5-én (más forrás szerint február 26-án) életét vesztette,¹¹⁴ halálát tüdőgyulladás okozta. Egyes adatok szerint halála előtt látomásban részesült.¹¹⁵ Halálhírére („meghalt a szent”¹¹⁶) a kolostor környékén tömegek jelentek meg, a rendház vezetői a nagyszámú látogató miatt a holttestet elrejtették. Több alkalommal új ruhába öltöztették, lévén, hogy ruháját a látogatók mindannyiszor szétépték és ereklye gyanánt magukkal vitték.¹¹⁷ Más adatok szerint ruháit maguk a szerzetesek osztották szét az ereklyére vágyók és vágyakozók körében.¹¹⁸ Az egyre növekvő tömeg okozta zavarok miatt az előljárók a temetését hajnali órákra időzítették.¹¹⁹ Testét a rend nápolyi Szeplőtelen Fogantatás templomába helyezték el, a ceremóniák lebonyolításához szükséges körülményeket rendfenntartók biztosították.¹²⁰ A halott testét egy forrás szerint előbb fából ácsolt koporsóba, majd öt nappal később,¹²¹ a De Stigliano hercegnő által ajándékozott ólom koporsóba helyezték.¹²² Sírba helyezését megelőzően az apát festőt hívatott, aki egész alakos festményt készített a halotról.¹²³ Az adatok szerint a 18. század „drámai viszonyai közepette” a koporsónak nyoma veszett;¹²⁴ más adat szerint a római Brindisi Szent Lőrinc templomba szállították.¹²⁵ Földi maradványait végül 1947-ben¹²⁶ lelték meg a rend köz-

¹⁰⁹Fer. Ieremia Valahul II...; Dăianu 2011: 24.

¹¹⁰Dăianu 2011: 25.

¹¹¹Fer. Ieremia Valahul II...

¹¹²Gherman 1991: 68.; Dăianu 2011: 61–62.

¹¹³Repere biografice...

¹¹⁴Fer. Ieremia Valahul I...

¹¹⁵Forrás megjelölése nélkül. Fericitul Ieremia – profil...

¹¹⁶Fericitul Ieremia...; Dumea 2005: 53; Gherman 1991: 76.

¹¹⁷Fer. Ieremia Valahul II...; Viețile sfinților...; Dăianu 2011: 15.

¹¹⁸Gherman 1991: 77.

¹¹⁹Dăianu 2011: 65.

¹²⁰Gherman 1991: 78.

¹²¹Másik feljegyzés szerint erre két hónappal később kerül sor. Dăianu 2011: 67.

¹²²Fer. Ieremia Valahul II...

¹²³Gherman 1991: 78.

¹²⁴Fer. Ieremia Valahul I...

¹²⁵Repere biografice...

¹²⁶Más adat szerint holttestét 1948-ban találta meg Grigore Manolescu, Giulio Cremona és Aloisie Tăutu. *Încadrare istorică...*

ponti templomában,¹²⁷ 1961-ben Rómából Nápolyba, 2008. május 13-án a moldvai Onyestbe szállították.¹²⁸

A boldoggá avatás

A Jeremiás sírjához történő zarándoklatok a szerzetes temetése után is folytatódtak, és a feljegyzések szerint a sírja körül és az ereklyék „hatására” végbement csodás gyógyulások száma nőtt.¹²⁹ Mindezek nyomán VIII. Orbán pápa két évvel halála után (1627), a rend által összeállított dokumentumok alapján szorgalmazta a szerzetes boldoggá avatását. Egy feljegyzés szerint 232 tanút hallgattak ki,¹³⁰ ezek közül 147,¹³¹ másik adat szerint 146,¹³² ismét másik feljegyzés szerint pedig 68¹³³ személy tett tanúságot/esküt Jeremiás csodás tetteiről. A szentté avatási eljárás dokumentációja 2000 oldalt tett ki,¹³⁴ ám az egyházi eljárás ismeretlen okokból megszakadt. Később, XI. Ince pápa (1676–1689) újból foglalkozott az üggyel, ám érdemi előrelépés ezúttal sem történt. Az ügy 1900-ban került ismét napirendre, majd – ismeretlen okokból – az eljárást újabb évtizedekre felfüggesztették.¹³⁵ 1959-ben XXIII. János egy deklarációban¹³⁶ elismerte Jeremiás érdemeit, hogy tudni illik hősieen gyakorolta a keresztény erényeket.¹³⁷ Végül, II. János Pál pápa, 1983. október 30-án Jeremiást boldoggá avatta.¹³⁸ A ceremónián a jászvásári egyházmegye akkori titkos ordinarius, ¹³⁹ jelenlegi püspöke, Petru Gherghel és több romániai¹⁴⁰ valamint olaszországi pap és szerzetes volt jelen.¹⁴¹ A romániai zarándoklatot Petru Gherghel vezette, aki a liturgián koncelebrált.¹⁴² A boldoggá avatás kapcsán az életrajzok sorra felidézik II. János Pál pápa román nyelven elhangzott üzenetét, miszerint: „Boldog Oláh Jeremiás, aki Romániából Olaszországba vándorolt, egyesítette Keletet Nyugattal, jelképes hidat alkotva a népek és a keresztény egyházak között”.¹⁴³

Jeremiás boldoggá avatásának évében, 1983 elején adta ki II. János Pál pápa a *Divinus perfectionis* Magister kezdetű apostoli konstitúciót, amely a modern szentté avatási eljárások alapidokumentuma, és amelyben az áll, hogy a szentté avatási eljárás-

¹²⁷Fer. Ieremia Valahul I...

¹²⁸Repere biografice...

¹²⁹Gherman 1991: 79–81.

¹³⁰Domokos P. P. hagyaték. Kéziratok. Filippo Dozzi: Oláhországi Jeremiás 1556–1625. 4.

¹³¹Fer. Ieremia Valahul II...

¹³²Murariu 2008.

¹³³Domokos P. P. hagyaték. Jegyzetek. Gieremia La Valacchia. 26.

¹³⁴Domokos P. P. hagyaték. Kéziratok. Filippo Dozzi: Oláhországi Jeremiás 1556–1625. 4.

¹³⁵Viețile sfinților...

¹³⁶Discorso del Santo Padre Giovanni XXIII...

¹³⁷Repere biografice...; Toppi 2008: 61.; Gherman 1991: 93.

¹³⁸Domokos P. P. hagyaték. Sajtóforrások. II Santo Padre... 1. A boldoggá avatás diplomáciai háttere egyelőre ismeretlen.

¹³⁹Az egyházkormányzat titkos irányítója.

¹⁴⁰Köztük volt Benedek Márton pap, orvos is. Peti 2008: 22.

¹⁴¹Cojoc 2013. 12.

¹⁴²Domokos P. P. hagyaték. Kéziratok. Cím nélküli kézirat, 36. lap.

¹⁴³Fericitul Ieremia... A kérdés politikai hátterének a vizsgálata külön tanulmányt igényel. Lásd Vincze 2006: 291–306.

sokat saját hatáskörben a püspökök indítják el. Egyelőre nincsenek információim arra vonatkozóan, hogy ki volt Jeremiás boldoggá avatásának a kezdeményezője (tudni illik 1983-ban), és arról sem, hogy – a szertartáson történő részvételen túl – volt-e/van-e, és ha igen mi (volt) a szerepe a jászvásári egyházmegye ordinariusának ebben a folyamatban.¹⁴⁴ II. János Pál szavai szerint az eljárás „kezdeményezője” a keresztény gyökerekkel és kultúrával rendelkező „román nép”, akinek a buzgalmát és hűségét elismerendő avatta boldoggá az első (katolikus) *románt*. A szerzetes boldoggá avatásának az ügye tehát több ízben előtérbe került, közvetlenül a boldoggá avatást megelőző évtizedekben is (1959), az ügy képviselői azonban (egyelőre) azonosíthatatlanok, a szorgalmazók között a szerzetesrend feltehetően (mindenkor) aktív szerepet vállalt. A rendtársak által jegyzett életrajzok alapján azonban eléggé bizonyosnak tűnik az, hogy a boldoggá avatás motivációi között a vallási erények gyakorlásáért kijáró elismerés kinyilvánítása (*példaképpálítás*) és szűkebben a rend, tágabban az egyház érdekeinek a képvisellete dominált. Az etnikai, nemzeti, politikai motivációk és szándékok – úgy tűnik – a tényleges boldoggá avatást követően jelennek meg, markánsan ugyan, de még csak kezdetleges formában, míg nem az 1990-es évek után kezdődő („nemzeti”) kultusz napjainkban megfigyelhető kibontakozásához vezettek. A kérdés tehát meglehetősen rétegzett, a folyamat egyes szakaszai önálló elemzést igényelnek. Mindazonáltal megjegyzendő az is, hogy a Jeremiás szentté avatásával és kultuszával kapcsolatos sajátosságok egyáltalán nem példa nélküliek, elég, ha csak Árpád-házi szent Margit esetét említjük meg, akinek a szentté avatási eljárása 670 év után vezetett sikerre, a szentté avatást pedig – Jeremiás boldoggá avatásához hasonlóan – politikai és egyházi érdekek (is) motiválták.¹⁴⁵ Az eljárás tehát a dolog természetéből adódóan is hosszú évtizedekre, évszázadokra kiterjed(het).

KITEKINTÉS: A JÁSZVÁSÁRI EGYHÁZMEGYE A BOLDOGGÁ AVATÁS ÉVTIZEDEIBEN

Jeremiás boldoggá avatásának egyházpolitikai körülményei a kor egyháztörténetére vonatkozó kutatások és publikációk hiányában nem ismertek.¹⁴⁶ A jászvásári egyházmegye közelmúlt történelmével foglalkozó történészek a kommunizmus első évtizedeire (1948–1964) összpontosítanak,¹⁴⁷ munkáikban elsősorban az egyház hatalom általi elnyomásáról értekeznek, a későbbi viszonyok, folyamatok, események feltárása,

¹⁴⁴ A kérdés legmegbízhatóbb tisztázását a szentté avatási eljárás dokumentációjának az ismerete tenné lehetővé, ennek a kutatására a jövőben kerithetnek sort, amennyiben az aktacsomag (ténylegesen) hozzáférhető.

¹⁴⁵ Lásd Barna 2014: 163–205.

¹⁴⁶ A történeti munkák hiányára mások is felhívták a figyelmet. Lásd például Doboş D. – Doboş S. 2008: 177; Peti 2008: 16.

¹⁴⁷ Ezt mások mellett Emil Dumea (2005: 193.) és a Doboş szerzőpáros (Doboş D. – Doboş S. 2008: 177) is hangsúlyozza. Ennek a szemléletnek az érvényesülése különösen a jászvásári egyházmegye történetét feldolgozó munkákban figyelhető, az egyház korabeli viszonyairól, a vallásos életéről igen keveset írtak, a cikkek többségében a papi áldozatokról, az állandó megfigyelésekről, a fojtogató légkörről, a vagyyonelkobzás és államosítás káros következményeiről esik szó.

az egyház és a nemzetideológiák viszonyának az elemzése (véltetően) a történelmi távlat hiánya okán (is) várat magára. A kutatások folytatásához szükséges forrásokat a ma is létező/működő szervezetek, élő személyek érintettsége miatt titkosították, jelentős részük hozzáférhetetlen.

Mint ismeretes, a román kommunista hatalom 1948-ben felfüggesztette az állam és a Szentszék között fennálló konkordátumot (1927), az államosítás jegyében a római katolikus egyházat és a szerzetesrendeket megfosztotta javaiktól, a másfél milliós létszámú, többségben Erdély területén élő görög-katolikus egyházat pedig felszámolta, törvényen kívül helyezte.¹⁴⁸ A titkosszolgálati iratok alapján úgy tűnik, a romániai katolikus enklávák megmentése érdekében a Vatikán kész volt lemondani a görög katolikus egyházzal.¹⁴⁹ A Vatikán és a romániai katolikus egyház közti kapcsolat megszüntetését célzó állami törekvések nyomása alatt, ebben az időszakban a jászvásári egyházmegyét *ordinarius substitutusok* (titkos ordinariusok) irányították. Ilyen ordinarius volt Petru Pleșca is, akinek a működését 1951-ben a Kultuszminisztérium is elismerte, illetve engedélyezte, s vélhetően ennek az együttműködésnek köszönhető, hogy Pleșca, 1977-ben bekövetkezett haláláig komoly eredményeket ért el. Működése alatt a plébániák száma megkétszereződött (69), a papjelöltek számára pedig lehetőség nyílt arra, hogy tanulmányaikat a gyulafehérvári szemináriumban végezhessek.¹⁵⁰ A sikerek Petru Gherghel működése alatt sem maradtak el, Moldvában újabb templomok épültek, plébániák létesültek, a papok száma számottevően nőtt.¹⁵¹ Bár a fentiek alapján a moldvai katolikus egyház és a román állam közötti kollaboráció meglelte nem kétséges, a korszakot érintőlegesen kutató egynéhány (egyház)történész vélekedése szerint az ellenségesnek tekintett katolikus egyház (állami) elnyomás alatt működhetett. A történészek szerint az egyház és az állam viszonyában javulást hozott Nicolae Ceaușescu államfő és VI. Pál pápa találkozója (1973. május 27.).¹⁵² A találkozó alkalmával folytatott tárgyalások (?) részletei ma sem ismertek, nem nyilvánosak. A moldvai egyháztörténészek a találkozót szimbolikus jellegűnek értékelik és azt hangsúlyozzák, hogy a katolikus egyház működésének a körülményein nem javított, a titkosszolgálati megfigyelések (az együttműködés ellenére) az egyházra is kiterjedtek, az ateista szemlélet érvényesítése érdekében a vallásosság gyakorlását korlátozták. Varga Andrea történész szerint 1964–1989 között mind a papságot, mind pedig a katolikus hívőket megfigyelés alatt tartották, a Szentszékkal fenntartott kapcsolat formális volt/lehetett,¹⁵³ csökkentették a liturgikus és a vallásos szertartások számát, a katekézisre és a prédikációkra fordítható idő, a prédikáción való szabad, spontán beszéd is limitált volt, megtiltották a körme-

¹⁴⁸ Doboș D. – Doboș S. 2008: 179. 180.

¹⁴⁹ Varga 2006: 160; Kinda 2010: 66.

¹⁵⁰ A körülmények nem ismertek. 1956–1984 között több mint 200 szeminaristát szenteltek pappá. Dumea 2005: 191.

¹⁵¹ Dumea 2005: 192.

¹⁵² Történészekre váró feladat annak a kérdésnek a tisztázása, hogy miből állhatott és milyen célokat szolgálhatott az a sajátos hatalmi viszonyrendszer, melynek főszereplői egyfelől az (egyébként) egyházellenes és nacionalista (asszimiláló) állam, másfelől a nacionalizmus jegyében/érdekében az állammal együttműködő moldvai egyház, és persze a Vatikán.

¹⁵³ Varga 2006: 159.

netek szervezését, a papok nem igényelhetek és nem fogadhattak el külföldről származó tárgyakat, liturgikus kellékeket stb. A totális állami ellenőrzés zökkenőmentes működését a szekuritáé tagjai közé szervezett papok sokasága „segítette”. Varga Andrea kutatásai szerint ebben az időszakban, Romániában minden negyedik római katolikus pap „forrásként vagy minősített informátorként” volt nyilvántartva.¹⁵⁴ A nyolcvanas évek közepétől enyhült a hatalom egyházellenessége, újabb templomok és plébániák épülhettek, ezt a váltást azonban az egyháztörténetészek egy része propagandának, és a nyilvánosság megtévesztése céljából generált változásnak minősíti.¹⁵⁵

A korszakkal foglalkozó – számomra hozzáférhető – egynéhány, a jászvásári püspökség kutatóintézetének egyháztörténetészei által jegyzett („hivatalos”) történeti munka nem tesz említést Jeremiás boldoggá avatásáról.¹⁵⁶ Az egymással szorosan összetartozó kérdések (tudni illik: a kommunizmus alatti egyházi élet; a boldoggá avatás egyházpolitikai körülményei; a 16. században élt, a 20. században boldoggá avatott, a 21. században „hazaköltöztetett” Jeremiás és kultuszának kérdésköre stb.) a szakirodalomban teljesen elválnak egymástól. Ilyen körülmények között azonban nem igazán lehetséges annak a kérdésnek a tisztázása, amely Domokos Pál Pétert is foglalkoztatta és kutatásra serkentette, hogy tudni illik milyen egyházpolitikai körülmények tették indokolttá és – három és fél évszázaddal az események után – lehetővé a szentéletű szerzetes boldoggá avatását? Mindaddig, amíg e kérdés vizsgálatára objektív lehetőség nyílik, idézzük fel II. János Pál pápa *román néphez* (!) intézett szavait. A beatifikáció alkalmával elhangzottakból – egyelőre – az látszik körvonalazódni, hogy a pápa a román nép keresztény gyökereire kívánta emlékeztetni nem csak katolikus híveit, de az ateizmus hatása alá került ortodox egyház híveit is, azaz a romániai keresztényeket.

„Anyanyelveteiken szólítalak meg benneteket románok, amikor örömömnek adok hangot, amiért azt kértétek: ezt az égő fáklyát helyezzük kandeláberre. Felfedeztéték őt és meghallottátok üzenetét, amely valójában a ti keresztény hagyományaitokat és törekvéseiteket összesíti és egységbe kovácsolja. Kétezer éves, igen gazdag, oly sok keresztény értékben bővelkedő történelmekben Jeremiás az első szent, akit hivatalosan is a dicsőség oltárán tisztelhetünk.”¹⁵⁷

Az egyházi megnyilatkozásokban Jeremiás kapcsán gyakran szó esik Kelet és Nyugatot jelképező egyesüléséről is,¹⁵⁸ lévén, hogy személye mind a katolikusok, mind pedig

¹⁵⁴Nem egészen világos, hogy a szerző ezt az állítását valóban a romániai római katolikus papi társadalom egészére, vagy (csak) a moldvai papságra vonatkoztatja. Varga 2006: 159.

¹⁵⁵Doboş D. – Doboş S. 2008: 202–203.

¹⁵⁶A püspökség honlapján (www.ercis.ro) olvasható egyháztörténeti áttekintésben nem esik szó a boldoggá avatásról. Doboş D. – Doboş S. szerzőpáros (korszakkal foglalkozó) tanulmánya szintén nem tesz említést az eseményről. A legújabb, a püspökség ajánlásával megjelent történeti munka, Dumea Emil könyvének vonatkozó fejezetében Petru Gherghel érdemei között kerül említésre a boldoggá avatás eseménye egyetlen mondat keretében. Dumea 2005: 192. A könyvben, a bákói püspökségről (16. század) szóló fejezetben azonban röviden szó esik az ekkor élt szerzetestől. Dumea 2005: 52–53.

¹⁵⁷A fordítás a dolgozat szerzője készítette. Pe urmele sfîntilor... Vö.: Fericitul Ieremia...

¹⁵⁸Scurtă biografie... Egyik életrajz a következőképpen fogalmaz: „1983. október 30-án a Nyugati Egyház hivatalosan is kanonizálta, szentté avatta. Jeremiás azonban román szent marad, lélek és tett szerint román szent”. Cuviosul Ieremia Valahul...

az ortodoxok körében tiszteletnek örvend.¹⁵⁹ A dolgozatom című válaszított pápai mondat alapján feltételezhető, hogy a Vatikán a szerzetes érdemein túl éppen ebből a megfontolásból (Kelet-Nyugat egység jelképének a konstruálása) zárta le Jeremiás boldoggá avatásának az ügyét, egy olyan időszakban, amikor a szimbolikus cselekedetek túl konkrét egyház(politika)i kérdések rendezésére nem volt esély.¹⁶⁰

A hazatérés

A boldoggá avatott Jeremiás holttestének Onyestbe szállítását hosszas előkészületek előzték meg, és – a boldoggá avatási procedúra lebonyolításához hasonlóan – ebben a folyamatban is a kapucinus szerzetesek nápolyi, római valamint onyesti képviselőinek jutott meghatározó szerep.¹⁶¹ A kapucinusok előbb intézményeket (szeminárium, rendház) hoztak létre majd – a boldoggá avatott Jeremiás fogadására – templomot is építettek. A hazatérés, a szentek „költöztetési” rendje szerint, hosszú ideig eltartott. A több állomást érintő zarándokutat a püspökség által összeállított, egyházi személyekből álló bizottság tervezte meg. Az események kapcsán kibocsátott püspöki körlevelében (2008. február 21.) Petru Gherghel azt kérte papjaitól, ismeretterjesztő előadások keretében tegyék ismertté híveik előtt Jeremiás életét és a ferences lelkiiséget.¹⁶² Fel szólította továbbá papjait arra is, hogy a plébániákon végezzenek gyűjtést az onyesti templom javára.¹⁶³ Ugyanekkor adta közre a püspökség a ferences rend által megfogalmazott, számos helyen és formában kiadott imát is, amelyben Boldog Jeremiás szentté avatásáért fohászkodnak. A mintegy két héten át (május 13–31.) tartó, a hazaszállítás kapcsán szervezett zarándoklat egyes állomáshelyein liturgia keretében tisztelegtek Jeremiás előtt.¹⁶⁴ Sajtóhírek szerint a holtest Bákóban történő tartózkodása alkalmával csodás gyógyulások történtek.¹⁶⁵ A zarándoklat utolsó állomása az onyesti templom volt, az itt zajlott eseményeket a Jászvásári Rádió is közvetítette.¹⁶⁶

A JEREMIÁS-KULTUSZ

A kultusz egyes elemeinek (legendák/biográfiák, ikonográfia, imák, zarándoklatok, szertartások, művészeti alkotások, társadalmi szervezetek, intézmények stb.) önálló

¹⁵⁹ A román ortodox patriarchátus által kiadott Szentek élete című kötetben Jeremiás is helyet kap. Domokos P. P. hagyaték. Kéziratok. Filippo Dozzi: Oláhországi Jeremiás 1556–1625. 8.

¹⁶⁰ A pápai nyilatkozat kétség kívül a román (nyelvű) katolikus egyház megerősítésének a szándékát is magába foglalta. Jeremiás boldoggá avatása és napjainkban kibontakoztatott kultusza is elsősorban a „román katolicizmus” megszilárdulásának ideológiai hátteréhez kapcsolódik.

¹⁶¹ A feljegyzések szerint koporsóját az 1960-as években szállították Rómából Nápolyba. Az eseményen csodás gyógyulások történtek. Fer. Ieremia Valahul II...

¹⁶² Scrisoare circulară...

¹⁶³ Ónfalva település ma már Onyest város része, a Jeremiásról nevezett templom itt található.

¹⁶⁴ A zarándoklat állomásai: Temesvár, Bukarest, Pokolpatak, Bákó, Románvásár, Jászvásár, Tamásfalva, Karácsonykő, Szucsáva, Kacsika, Kolozsvár, Gyulafehérvár, Balázsfalva, Szeben, Brassó, Ojtuz, Ónfalva. Drumul de întoarcere...

¹⁶⁵ Un sfânt...

¹⁶⁶ Scrisoare circulară...; A rádió hallgatói között találjuk a magyar ajkú katolikusokat is.

vizsgálata hosszú kutatói munkát kíván meg. Az alábbiakban röviden összegzem azokat a kultusszal kapcsolatos jelenségeket, amelyek számbavételére eddig sort keríthettem. Minden igyekezetem ellenére sem állíthatom azt, hogy a merítés teljes, hogy a kultusz tartalmát (csak) az alábbiakban összefoglalt elemek alkotják, bizonyosan akadnak olyan jelenségek, amelyek elkerülték a figyelmemet. Az anyaggyűjtést nagymértékben meghatározzák a körülmények. Az internetes portálokon és a nyomtatott sajtóban terjesztett, a könyvpiacra elérhető adatok értelmezése valamint a személyes beszélgetések és a kutatói megfigyelések (terepmunka, gyűjtés) révén nyert adatok értelmezése más-más szempontok érvényesítését kívánja meg. A napjainkban, szemünk előtt formálódó kultusz követése és elemzése is egy folyamat lehet, hiszen egy alakulásban lévő hagyományról, bizonyos elemeit tekintve „kitalált hagyományról” van szó, amiről végérvényes megállapítások nem fogalmazhatók meg.

Egyházi, hivatalos kultusz

A boldogok tiszteletét szabályozó dekrétumot az Istentiszteleti és Szentségi Kongregáció bocsátja ki, esetről esetre. A szentek szabadon gyakorolható tiszteletéhez képest a boldogok korlátozott, helyi tiszteletet élvezhetnek.¹⁶⁷ A Jeremiás tiszteletét szabályozó rendeletről (amennyiben létezik ilyen) nincsenek információim, az alábbiakban a kutatás során összegyűjtött adatokat ismertetem.

A boldoggá avatás évétől (1983) kezdődően a moldvai katolikus templomok számára püspöki előírás, hogy hétfői napokon közösségi megemlékezést szükséges tartani Jeremiás tiszteletére.¹⁶⁸ A falvak katolikus templomaiban azonban Jeremiás kultusza inkább a hazatérést (2008) követően, illetőleg a 2013-as jubileumi év hatására kezd(ett) kibontakozni. A kultusz formálását és népszerűsítését az erre a célra létrehívott egyházi szervezetek bonyolítják le.¹⁶⁹ Az ide tartozó intézmények számbavételkor elsők között az onyesti székhelyű „Boldog Oláh Jeremiás Konvent” említendő meg, itt kapott helyet a Jeremiás holttestét őrző kriptá is, ahol – a szerzetesek vezetésével – számos vallásos esemény zajlik. A konvent több intézményt létesített, az intézményekben különböző vallásos eseményeket szerveznek. Külön megemlékezést tartanak Jeremiás halálának az emléknapján, a „hazatérés” napján, valamint a boldoggá avatás napján.¹⁷⁰ Az onyesti központi szentély mellett további négy templom védőszentje Jeremiás.¹⁷¹ Ezen kívül különféle oktatási, szociális és vallási intézmények viselik a nevét.¹⁷² Onyestbe – a város önkormányzatának a támogatását is élvező – „Jeremiás Testvér Egyesület” működik, amely különféle társadalmi feladatokat lát el, egészségügyi, kulturális és nevelési programokat bonyolít le.

¹⁶⁷ Kovács 2014: 97.

¹⁶⁸ A rendelet gyakorlatban történő megvalósulásáról csak néhány településről vannak adataim. Fericitul Ieremia...; Începutul cultului...

¹⁶⁹ Biserici și instituții I...; Biserici și instituții II...

¹⁷⁰ Sanctuarul...

¹⁷¹ Bákó/Bacău, Román/Roman, Tamásfalva/Tomești, Pokolpatak/Valea Mică.

¹⁷² Például a tomești óvoda, a frumószaei egészségügyi centrum, a răchiteni mezőgazdasági (karitatív) farm; a Sarata-Băi spirituális központ és gyógyfürdőhely stb.

A ferences rend 2013-ban egész évre kiterjedő programok, vallási események keretében tartott megemlékezést a 30 esztendővel korábban boldoggá avatott Jeremiás emlékére.¹⁷³ A rendezvények szervezése kettős célt szolgált. Egyrészt a romániai közönség körében ismeretlen Jeremiás valamint a ferences lelkiiség népszerűsítése,¹⁷⁴ másrészt a szentté avatás folyamatának az előkészítése, a kultusz révén történő „sürgtetése”.¹⁷⁵ A szerzetesrend ekkor adta ki újra és terjesztette el ezúttal jóval szélesebb körben a 2008-ban kibocsátott, a szentté avatást megfogalmazó imát, és további, Jeremiás közbenjárását célzó imákat.¹⁷⁶ Az emlékév eseményei kapcsán is püspöki megerősítést nyert, hogy hétfő Jeremiás emléknapja, az előírások értelmében, a katolikus falvakban, az esti liturgiát követően imákat mondanak a tiszteletére.¹⁷⁷ A legújabb egyházi kiadványokban Jeremiás Románia és a migránsok védőszentje,¹⁷⁸ az előbb említett imaszövegekben ezek a motívumok is felbukkannak. A kultuszépítés szerves részét képezik végül a papok¹⁷⁹ által szerzett népszerűsítő, megzenésített, a vallásos eseményeken előadott versek is. A fiatalok tájékoztatását célzó alkotásnak tekinthető a szerzetes életéről készített játékfilm is, amelyet előbb videokazettán, később az interneten adtak közre. A 30 perces filmet a romániai minorita ferences rend készítette, az onyesti Boldog Jeremiás Teológiai Líceum közreműködésével 2013-ban.¹⁸⁰

Az egyházi kultuszépítés meghatározó eleme végül az ikonográfia, amely igen gazdagnak mondható. A szerzetesről készült ábrázolások önálló vizsgálatot igényelnek. A kezdeti, egyszerű kapucinus szerzetesként ábrázolt portrék motívumai közé az idők folyamán fokozatosan beépültek és teret nyertek a román nemzeti szimbólumok (Románia térképe, román nemzeti lobogó stb.) is. Érdekes, hogy bár az egyházi előírások szerint a szentély falára ábrázolt boldogok alárendelt szerepet tölthetnek be „a háromszemélyű egy Isten, a Szűzanya és a szentek képei mellett”, a bákói Boldog Jeremiás templom oltárképén ez a szabály – úgy tűnik – nem érvényesül. Az oltárképen a szerzetes teljes alakú képe látható, valamint a látomásban megjelent Mária és ölében ülő Kisjézus kisméretű ábrázolása. Önmagában is szimbolikus jelentőségű az, hogy Bákóban (is) építettek templomot Jeremiás tiszteletére, hiszen – városi környezetben – itt él a legnagyobb számú katolikus közösség, az önálló egyházközség (plébánia) ma a Jeremiás-kultusz építésének legmeghatározóbb közege.

¹⁷³ Cojoc 2013.

¹⁷⁴ *Începutul cultului...*

¹⁷⁵ Anul Ieremian...

¹⁷⁶ Kilencedek, litániák, konkrét szándéokra (családért, román nemzetért, utazókért és migránsokért, betegekért, egészségért stb.).

¹⁷⁷ Anul Ieremian...

¹⁷⁸ Ubaldo 2007.

¹⁷⁹ Ion Cioraru, Laurențiu Antoci, Ion Gârleanu, Iosif Andrici stb.

¹⁸⁰ A film a következő címen tekinthető meg: <https://www.youtube.com/watch?v=UInQk5hMAyK>
Letöltés időpontja: 2016. június 10.

ALAKULÓ KULTUSZ EGY MOLDAI KATOLIKUS FALUKÖZÖSSÉGBEN

Helyi, egyéni kultusz

Az általam vizsgált moldvai katolikus településen a „Jeremiás kultusz” szervezése az utóbbi években kezdődött el, egyházi kezdeményezésre. Általánosságban elmondható, hogy a helyi vallásosságban a szentek tisztelete ugyan szerves és meghatározó része az egyéni vallásosságnak, a szentek alakja köré szerveződő kultusz egyszerű formát ölt. Viszonylag kevés szent ismert, és a szentisztelet általában kimerül a szentképeken, vagy a könyvekben közreadott egyházi imák elolvasásában. Ez – ritkán, és kevesek gyakorlatában – kiegészülhet egy-egy szent emléknapijának a megünneplésével, ami a gyakorlatban az esti liturgián való részvételben nyilvánul meg. A szentekhez általában konkrét baj, szükség esetén fordulnak, lévén, hogy a szentek egy-egy „terület” illetékesei,¹⁸¹ és a baj orvoslása esetén az újabb „nehézség”/szükséglet megjelenéséig a „kultusz” gyakran háttérbe kerül. Valamennyi szent tisztelete felett áll a Mária tisztelet, kultusza igen gazdag és sokrétű.

A szentek tisztelete az idősek és a betegek vallásosságában felerősödik, illetve előtérbe kerül.¹⁸² A közösségi liturgikus alkalmaktól kényszerűen távol maradók körében az imakönyvekben olvasható, szentekhez címzett imák rendszeres olvasása jellemző, sőt meghatározó. Egy-egy új, azaz korábban ismeretlen szent helyi tisztelete általában a pap kezdeményezésére terjed el, de nem kizárólagosan. Szent Márta tisztelete például „spontán” módon, „népi” szinten terjedt el, népszerűsítését, az imameghallgatások alapján néhány helyi asszony kezdeményezte, a plébános később kapcsolódott a „kultusz” szervezésébe.¹⁸³ Mindez nem mondható el az utóbbi években megjelenő Jeremiás tiszteletéről, akinek az alakját a püspök, és kérésére a helyi plébános is igyekszik ismertté tenni.

A Jeremiás tiszteletére szervezett hivatalos vallásos eseményekre a helyi templomban kerül sor, a szertartások (imák) vezetője a pap. Az imaalkalmakra a hét első napján bemutatott misét követően kerül sor. A jelenlévők¹⁸⁴ a pap irányításával elimádkozzák a Jeremiás közbenjárására írt, különféle erények elnyerését, különböző ügyek rendezését *kérő imákat*, végül pedig a boldog tiszteletére megfogalmazott litániát. Ezt követően a jelenlévők az oltárhoz járulnak, ahol a pap kezében tartott Jeremiás ereklyét megcsókolják.¹⁸⁵ E közösségi „kultusz” mellett a Jeremiás-tiszteletnek még egy formájáról van tudomásom, ez pedig a boldogot ábrázoló (kisalakú) szentképeken valamint az imakönyvekben olvasható imák előírás szerinti elolvasásából áll. Alakuló, formálódó, a közösségben kevesek által ismert¹⁸⁶ és (esetlegesen) gyakorolt vallási jelenségekről van tehát szó.

¹⁸¹ Szent Antal az elveszett tárgyak megkerítője, a családi béke szerzője stb.; szent Márta a lehetetlen dolgok véghez vivője; szent Brigitta a túlvilági üdvözülést segítő szent stb.

¹⁸² Minthogy a „kultusz” alatt rendszerint „csak” a szentekhez intézett imák elmondása értendő, indokoltnak tartom a kifejezést idézőjelben használni.

¹⁸³ A helyi szentiszteletről részletesebben lásd Iancu 2013: 287–312.

¹⁸⁴ Hétköznapi lévén kevesen, főként idősek és néhány gyermek vesz részt a liturgián.

¹⁸⁵ Az ereklye 2013-ban került a helyi templomba és a sekrestyébe őrizik.

¹⁸⁶ Több adatközlő – elmondásuk szerint – tölem halott a hétfői szertartásról.

A terepmunka során idősebb és fiatalabb korúakkal egyaránt folytatott beszélgetéseken elhangzottak alapján úgy tűnik, az egyéni vallásos életben a Jeremiás-kultusz legfeljebb egy-egy ima elmondásában nyilvánul meg. A beszélgetőtársak többsége számára ismeretlen Jeremiás alakja, sokan mindössze annyi információ birtokában voltak, hogy Jeremiás *egy szent, egy új szent*, kevesebben pedig azt is megjegyezték, hogy hazai, azaz romániai származású. Valamennyi esetben elhangzott a szentek kapcsán általában is elhangzó mondás, miszerint *nagy szent vót, sokat szenvedett, sokakat segített*, egyesek szerint pedig az elhagyottak, a magányosak és a jó termés védőszentje.¹⁸⁷

Egy szent vót, innét tőlünk. (44 éves férfi)

Oláh szent, din Valahia, se nem Moldova, se nem Țara Românească! Valahia, hol lesz az? (52 éves nő)

*Püspök vót. Mind Anton Durcovici. Minek es vót a pátronja [védőszentje]...? A mezőké, azoké, akik a mezőkön dógoznak. (78 éves nő)*¹⁸⁸

Jeremiás születésének és halálának körülbelüli időpontja, szülőhelye nem ismert, mint ahogy az sem, hogy mi volt a foglalkozása. Egy adat szerint püspök volt. Egyesek úgy vélekedtek, minthogy új szent, azaz boldoggá avatására a közelmúltba került sor, bizonyára a közelmúltban élt. Egyik adatközlő értesült arról, hogy Jeremiás földi maradványai Onyestben található, és bár maga is megfordult a templomban, nem imádkozik Jeremiáshoz. Természetesen, a faluközösségben népszerűbb szentek (Antal, Brigitta, Márta, Filoména) életrajzát sem ismerik, bár bizonyára akad a településen olyan személy is, aki mindezen ismeretek birtokában van/lehet pusztán a gyűjtéseim alkalmával ez nem került felszínre.¹⁸⁹ Tapasztalataim szerint a szentekre vonatkozó ismeretek, elképzelések *általánosak*, és többnyire annak hangsúlyozásában merülnek ki, hogy *nagy szent volt*, (mert) *sok csodát tett, sokat szenvedett a hite miatt, megölték a hite miatt (...)* *nagy érdeme van Isten előtt* stb. Kevesen ismerik egy-egy szent életének valamely epizódját, vagy a kort, amelyben a szent élt. A szentekhez intézett imákat könyvből olvassák, akár évtizedeken át, akkor is, ha az imákat vagy egy-egy szövegrészt esetleg kívülről is tudnak már. Az imakönyvek bevezetőiben olvasható életrajzokat kevesen, és legfeljebb egy-két alkalommal olvassák el, az itt feltüntetett információk megjegyzése nem tűnik szükségesnek, ugyanis az életút végső üzenete a meghatározó, jelesül az, hogy az egyház által ajánlott szenthez – életében szerzett

¹⁸⁷ Jeremiás a migránsok védőszentje. Ubaldo 2007.

¹⁸⁸ Anton Durcovici (1888–1951) osztrák-horvát származású pap, 1947–49. között Jászvásár püspöke. 1949-ben letartóztatták, börtönben szerzett sérüléseiben életét vesztette. 2014. május 17-én Jászvásáron boldoggá avatták. Durcovici kultuszának és Jeremiás kultuszának a szervezése egyidejűleg, napjainkban is zajlik. Az egyházi fórumokon gyakran szó esik a két boldogról, ez lehet az oka annak, hogy az adatközlő számára ebben a formában (keveredve) rögzültek az információk.

¹⁸⁹ A korábbi terepmunkák alkalmával szerzett tapasztalatok alapján nem tartom kizártnak, hogy a településen élő két harmadrendi szerzetesnő (s talán mások is) jóval több ismerettel rendelkezik például Jeremiásról lévén, hogy rendszeresen részt vesznek különféle lelkigyakorlatokon, képzéseken, és a közösségben szinte egyedülálló módon lelkiségi irodalmat (például a szentek legendáit) is olvasnak. 2015 nyarán végzett terepmunkám során – távollétük miatt – nem adódott lehetőség ennek kiderítésére.

érdemei miatt – „érdemes” imával fordulni.¹⁹⁰ Ez lehet az oka annak is, hogy a hétfői liturgián részt vevő beszélgetőtársak csak általánosságban tudták megfogalmazni a Jeremiás tiszteletére bemutatott szertartás részleteit.

A mise után a pap egy hosszabb s egy kurtább [rövidebb] imát mond, ő imádkozik, mik hallgatunk oda. S aztán a végén eléveszi a keresztet,¹⁹¹ odamenünk, megcsókoljuk, s ez. (55 éves nő)

Az a kereszt az nem egy szimplu [egyszerű] kereszt, van benne egy darabocska csont vaj mi lesz, nem tudom. Nocsem [alighanem] egy darabocska csont a szenttől. (44 éves nő)

Annak ellenére, hogy a helyi templomban Jeremiás-ereklye található,¹⁹² a helyi-eket ez a körülmény nem motiválja a kultuszban való részvételre. Feltételezéseim szerint ennek – egyebek mellett – az lehet az oka, hogy az ereklye-kultusz, azaz a tárgyak tisztelete, mint olyan, nem kiemelt része a helyi, illetve egyéni vallásosságnak. A szentképek szerepének a vizsgálata során is azt tapasztaltam, hogy a képek, olajnyomatok elsősorban a katolikus vallás szimbólumai, felszentelt mivoltuk okán – a szentelményekhez hasonlóan – az otthonok „védelmezői”, a vallás és az emberi élet természetfeletti dimenziójára emlékeztető tárgyak, amelyek egyszersmind (vagy pusztán) díszítő tárgyak (is). Gyűjtéseim során ritkán értesültem olyan vallási eseményről, vallásos gyakorlatról, amikor és ahol a vallásos cselekedetek (például imádkozás) és a szentképek szorosan összekapcsolódtak, igaz, ezek az esetek egyszersmind csodás események voltak. Az egyház által propagált kultuszokhoz való viszonyulás jellegének másik fontos összetevője a helyi munkamorállal, mentalitással van összefüggésben. A közösségi vallásos eseményeken való részvétel intenzitását nagyban befolyásolják az éppen aktuális (mezőgazdasági) munkák. A helyi vallásosság vizsgálata során azt tapasztaltam, hogy ámbár a vallás gyakorlása a földi boldogulás reményében is történik, a vallásos parancsolatok és az egyházi törvények betartása, azaz a vallásos életvitel elsősorban a halál utáni üdvözülés, a „jó helyre kerülés” céljából történik.¹⁹³ Az elvégzendő munka nem váltható ki vallásos áhítattal. Jól kifejezi ezt a mentalitást az alább idézett adatközlői vélemény:

Isten nem ad neked kenyeret, hogy ne, (...), itt van egy kenyér, edd meg! Ad kezet, ad lábat, egészséget, hogy tudj dógozni, hogy keresd ki a kenyeredet. Ad szemevilágot [látást], hogy láss. (...) Amit a templom ad, az a léleknek való, ménsz oda a lelkedét, nem a testedét. A testedét meg kell dógozz. (68 éves nő)

¹⁹⁰ A helyiek elképzelései szerint a szentek alakja az angyalokéhoz hasonlatos, a szentek természetfeletti lényekké válnak, akiknek hatalma van, és akik az ember szolgálatában állnak.

¹⁹¹ Tudni illik az ostyatartó alakú kegytárgyban őrzött ereklyét. Az ereklye kifejezés a közösségben nem ismert, a román relikvā szót is csak kevesek értik illetve ismerik. A „kereszt” elnevezés használata a helyi vallásos szokásokból adódik. A nagypénteki szertartást követően például megcsókolják a feszületet, és a házszenelést végző pap kezében tartott kis alakú feszület előtt is ilyen formán tisztelegnek.

¹⁹² Az egyházi előírások szerint a templomokban csak a megyéspüspök által hitelesített ereklye helyezhető ki és részesíthető tiszteletben. Kovács 2014: 107. A sekrestyében őrzött, a hétfői liturgia végén oltárra helyezett Jeremiás-ereklye megtekintését és a fényképfelvétel készítését a plébánián szolgáló szerzetes nővér tette lehetővé, amiért ezúton is köszönetet mondok.

¹⁹³ Lásd Tánzos 2015: 587.

A helyiek tehát elsősorban a vásár- és ünnepnapokra vonatkozó munkatilalmat tartják be, illetve az ezekre a napokra előírt vallásos eseményeken vesznek részt. A „vallási minimumot” meghaladó vallásosság – nyilvánvalóan a kivételektől eltekintve, általánosságban – azokra jellemző, akik erejük teljét még nem nyerték el (például gyermekek) vagy már elveszítették (például idősök, betegek). A helyi közösségben ez a réteg újból és újból „megújulni”/fennmaradni látszik, lévén, hogy a gyermekek vallásos nevelése ma is általános, illetve idős korban a vallásosság intenzitása felerősödik.

2013-ban, a házszentelés során a helyi plébános Jeremiást ábrázoló szentképet ajándékozott a családoknak. A szerzetest ábrázoló képen rövid ima olvasható, amelyet kezdetben az adatközlők közül többen olvastak. Hasonló a helyzet a püspökség által kiadott imakönyvekben előforduló imákkal is. A megkérdezettek rövid ideig, esetleg egy-egy konkrét baj rendezése reményében olykor olvassák ezeket az imákat. Hasonló adatok állnak rendelkezésre a Jeremiás-ereklye templomba érkezése alkalmával osztott kislakú szentképeken olvasható imával kapcsolatosan is, adataim szerint a kezdeti időben valameddig olvasták az itt feltüntetett imát majd a kép a fiókba került. Egyik beszélgetőtársam kutatói munkámat segítő megkísérelte előkeresni a szóban forgó szentképet, de nem járt sikerrel.

Addig kerestem. Nem kapom [találom]. Mennyi fiók, mind essze kerestem, suhut [sehol] nem kapom. A leánkámnak mondtam, menjen, kérje meg máámam [édesanyámat] neki nincs-e la mǎnǎ [kéznél], de máámam sem kapta. Képestye [valószínű] mikor kenegettünk [festettünk] eltettük valahoa, hogy nem kapom. (52 éves nő)

Volt, aki „kísérleti” jelleggel imádkozta a Jeremiás közbenjárására megfogalmazott imákat, ám idővel visszatért korábbi, „bevált” szentjéhez.¹⁹⁴

Mikor a leánkám lebetegedett vót (...) elévettem, hogy imádkozzam, de csak egy rugăciune de introduce [bevezető ima] vót, akkor egy darabig mondtam, de aztán nem még mondtam. (55 éves nő)

Az imakönyvek használói közül ellenben többen – főként a fiatalabbak – elimádkozzák a Jeremiás szentté avatását *kérő imát*, amire a helyi pap és a püspök is rendszeresen buzdít. Egy adatközlő elmondta, hogy spontán fohászzkodásai során szokott Jeremiás közbenjárásához folyamodni. A litániák mintájára költött egyéni imájában minden, számára fontos szentet felsorol, és közbenjárásukat kéri.

Kezdem Jézus nevével, aztán Szűz Máriával, aztán veszem Szent Antalt, szent Irimiást, sfântu Fericitu Ieremia. Elimádom minden nap. (78 éves nő)

A kutatás jelenlegi fázisában úgy tűnik, bár a kultusz „építésére” a falvakban lakó katolikusok körében is kísérlet történik, az „új szent” iránti érdeklődés vagy nyitottság igazán a városi központokban, illetve templomokban figyelhető meg, ahol nemcsak templomokat építenek Jeremiás tiszteletére, de – hagyományteremtő – rendezvények keretében, továbbá szervezetek, intézmények által is népszerűsítik alakját. Ez a tény

¹⁹⁴ A helyiek körében a legnépszerűbb szentek Padovai szent Antal, szent Márta valamint szent Brigitta. Valamennyit felülmúlja Szűz Mária tisztelete, aminek oka Mária egyedi „státusa” (istenszülő) továbbá az, hogy ellentétben a konkrét naphoz, konkrét imák elmondásához/elolvasásához kötött szentek tiszteletével Mária közvetlenül, bármikor és bárhol megszólítható, saját szavakkal is (és természetesen a konkrét naphoz kötött egyházi imák, litániák stb. elmondása révén is).

a helyiek előtt is ismert, egyik adatközlő erről a következőket mondta: *Bákóban van temploma ennek a szentnek, tudom, met mondták, s drept [igaz, mert] jártam én es oda, láttam, nagy templom, tiszta új [vadonatúj]. Oda lehetne menj, s megkérde őket, ők megmondják neked, hogy ki vót Irimia. Nálunk az ilyenek nem tudóznak.* (50 éves nő).

ÖSSZEGZÉS HELYETT

Dolgozatomban, a rendelkezésemre álló források alapján igyekeztem egybegyűjteni a Boldog Jeremiás életére, boldoggá avatásának és holttestének Romániában történő szállításának a körülményeire, valamint a napjainkban kibontakozó kultuszára vonatkozó adatokat. Ámbár valamennyi (egyházi kiadású) nyomtatott és/vagy a világhálón terjesztett életrajz közvetve vagy közvetlenül az úgynevezett ősbioográfia, a Francesco Severini-féle könyv adataira hivatkozik, szembeötlő az a tény, hogy még egy kiadványon/íráson belül is egymásnak ellentmondó adatok olvashatók a szerzetes születésével, származásával, utazásával, szerzetesi életének egy-egy szakaszával kapcsolatosan. Az ellentmondásosságot fokozza, és még érdekesebbé teszi az a tény, hogy mindeme adatok nem a feledést és „félrehallást” magába foglaló szóbeliségből (folklórból) származnak – a változatok sokasága az írásbeliségben alakult ki és terjedt el, ami korunk sajátosságaiból adódóan természetes is. A jelenség okait nehéz meghatározni, a narratívák sokfélesége azonban aligha tekinthető a véletlen művének. Nem zárható ki, hogy az újabb és újabb életrajzok keletkezése az egyház hallgatólagos beleegyezésével (vagy éppen támogató közreműködésével) történik. A szentek alakjához és a róluk szóló legendákhoz hozzátartozik a bizonytalanság, a rejtély(esség), a homály, az ellentmondásosság stb.

Kutatástörténeti előzmények hiányában azt a kérdést sem lehet egyértelműen megválaszolni, hogy mi lehet az oka annak, hogy a 20. század elején felfedezett és Erdélyben (szűk körben ugyan, de) visszhangot keltett Severini kiadvány híre nem jutott el a moldvai katolikus egyházmegye területére? Nem csak a Severini kiadvány, de az 1983-ban boldoggá avatott Jeremiás híre sem igazán kapott szárnyra Moldvában, legalábbis egyelőre nincsenek ezt cáfoló adataink. A moldvai katolikusok voltaképpen Jeremiás holttestének Onyestbe történő szállítása (2008) után értesültek az egyházmegye elsőszámú, és 2014-ig egyetlen római katolikus boldoggá avatott honfitársáról. A legtöbb kérdés azonban Jeremiás boldoggá avatásának a körülményei kapcsán merül fel, az események háttere jóformán ma is ismeretlen. A kérdés behatóbb vizsgálata – a titkosított iratok miatt – minden bizonnyal sokáig várat még magára. Ami napjainkban jól megfigyelhető és néprajzi vizsgálat tárgyává tehető az a formálódó Jeremiás-kultusz, amely, ahogyan a dolgozatban említettem leginkább, sőt, valójában a városi katolikusok (Onyest, Bákó, Roman/Románvásár) körében bontakozott ki, az egyházi és az egyház közeli értelmiség kultuszépítő tevékenységének eredményeként. A kultuszépítés természetesen a városközpontoktól távolabb eső katolikus falvakban is kezdetét vette, illetve zajlik, a dolgozat második felében egy falusi közösségben végzett terepmunka erre vonatkozó tapasztalatait összegeztem. A dolgozatban érintett vagy éppen érintetlenül hagyott/maradt kérdések és a téma tágabb kontextusának a vizsgálata folyamatban van.

Irodalom

BAKÓ Csongor-István

2010 Akiket az egészségügy védőszentjeiként tisztelhetünk. *Keresztény szó*, 02. 01. 2.

BARNA Gábor

2014 Hogyan szerkesszük meg egy szent tiszteletét? A társadalmi igények, a politika és a megélt vallásosság szerepe Árpád-házi Margit szentté avatásában. In: Barna Gábor (szerk.): *Vallás, egyén, társadalom*. 163–205. Szeged: SZTE BTK Néprajzi és Kulturális Antropológiai Tanszék.

BENDA Kálmán

2003 *Moldvai csángó-magyar okmánytár 1467–1706*. Budapest: Teleki László Alapítvány.

COJOC, Paul-Marian

2013 Încheierea Anului Ieremian. *Lumina Creștinului*, XXIV, 12. 12.

COȘA, Anton

2007 *Comunitățile catolice din județul Bacău*. Onești: Editura Magic Print.

Da NAPOLI, Emmanuele

[1761] 1775 *Vita del Servo di Dio frate Geremia da Valacchia dei Minori Cappuccini della Provincia di Napoli*. Napoli: K. n.

DĂIANU, Ilie

1936 *Un sfânt pribeag român: Ieremie Valacul: 1556-1625*. Cluj: Editura revistei „Viața Creștină”.

2011 *Un Sfânt pribeag român*. Târgu-Lăpuș: Galaxia Gutenberg.

[Da] VOLTRI, Teodosio

1961 *Ion Kostist, L'uomo che non voleva andare all'inferno*. Genova: K. n.

1988 *Viața fericitului Ieremia Valahul*. București: Arhiepiscopia Romano-Catolica de București.

DOBOȘ, Dănuț – DOBOȘ, Sebastian

2008 Biserica romano-catolică din România în anii regimului comunist (1948–1989). *Buletin Istoric* 9. 177–206.

DOMOKOS Pál Péter

2001 *A moldvai magyarság*. Budapest: Fekete Sas Kiadó.

DUMEA, Emil

2005 *Istoria bisericii catolice din Moldova*. Iași: K. n.

GABOR Iosif

1995 *Dicționarul comunităților catolice din Moldova*. Bacău: Editura „Conexiuni”.

GAZDA László

2005 *Codex*. Csikszereda: Hargita Kiadóhivatal.

GHERMAN, Petru

1983 *Le bienheureux Jeremie humble disciple valaque de Saint François*. Bruxelles: Imprimerie van Ryus.

1991 *Preafericitul Ieremia Valahul: preafericitul Ieremia smeritul invatacel valah al sfintului Francisc*. Cluj-Napoca: Dacia.

HEGYI Klára

- 2001 Magyar és balkáni katonaparasztok a budai vilájet déli szandzsákjaiban. *Századok*, 135. 6. 1255–1311.

IANCU Laura

- 2013 *Vallás Magyarfaluban*. Néprajzi vizsgálat. Budapest–Pécs: L'Harmattan – PTE Néprajz – Kulturális Antropológia Tanszék.

JAKUBINYI György

- 2009 *A szentek nyomában Erdélyben*. Gyulafehérvár – Kolozsvár: Verbum.

JERNEY János

- 1844–1845 *Keleti utazása a 'magyarok' őshelyeinek kinyomozása végett I. Pest*: Magánkiadás.

KINDA István

- 2010 *Ellenőrzött közösségek*. Szabályok, vétkek és büntetések a moldvai csángó falvakban. Marosvásárhely: Mentor Kiadó.

KOVÁCS Gergely

- 2014 *Vég nélkül. Szentavatás régen és ma*. Budapest: Szent István Társulat.

MÁTÉ Gábor

- 2010 Migráció és népességcsere a tulajdonnevek (családnevek, helynevek) és a történeti mondák tükrében, Észak-Baranyában. In Szemerényi Ágnes (szerk.): *Folklór és nyelv*. 193–214. Budapest: Akadémiai Kiadó.

MURARIU, Eugen

- 2008 Fericitul Ieremia – Pelerinul iubiri. *Lumina Creștinului*, XIX. 3. 219.

N. N.

- 2004 Oláhországi Jeremiás, de Valachia, Kostistk János. 983. *Magyar Katolikus Lexikon*. Budapest: Szent István Társulat.

ORESTANO, Francisc

- 1956 [1982] *Un erou român pe meleagurile Italiei: cuv. Ieremia Valahul. Viața și faptele lui minunate scrise de un confrate de călugărie contemporan P. Francisc Severini și transcrisă de Francisc Orestano*. București: K. n.

PETI Lehel

- 2008 *A moldvai csángók vallásossága*. Budapest: Lucidus Kiadó.

SEVERINI, Francis [Francesco]

- 1670 *Vita di Fra Geremia Valacco*. Napoli: K. n.

TÁNCZOS Vilmos

- 2015 Egy moldvai csángó férfi vallásos világmépének öt regisztere és a szakrális kommunikáció lehetőségei. In Pócs Éva (szerk.): *Test, lélek, szellem és természetfeletti kommunikáció*. Tanulmányok a transzcendensről VIII. 580–611. Budapest: Balassi Kiadó.

TOPPI, Francesco Saverio

- 1983 *Il beato Geremia Stoica da Valacchia*. Napoli: K. n.
[1983] 2008 *Viața fericitului Ieremia Valahul. Novena și viața Fericitului Ieremia Valahul*. 3–63. București: Editura ARC.

UBALDO, Oliviero

- 2007 Fericitul Ieremia, protectorul emigranților. *Lumina Creștinului* XVIII. 1. 205.

VARGA Andrea

- 2006 Moldvai katolikusok a Vatikán és a Szekuritáté között. In Diószegi László (szerk.): *A moldvai csángók*. 157–161. Budapest: Teleki László Alapítvány.

VINCZE Gábor

- 2006 „Román–csángó kontinuitás”? Harminc éve jelent meg D. Mártonás hírhedt könyve. *Székegyföld* X. 1. 291–306.

ZAMFIRACHE, Nicolae

- 2006 Fericitul Ieremia Valahul. *Lumina Creștinului*, XVII, 5. 197.

Internetes források

- Anul Ieremian. Szerző: „Frații capucini”. <http://www.ofmcapucini.ro/anulieremian.html#sthash.RFoUqSeH.dpbs> (2015. 08. 4.)
- Beato Geremia da Valacchia. Szerzői név feltüntetése nélkül. <http://www.culturaromena.it/Home/tabid/36/articleType/ArticleView/articleId/93/Beato-Geremia-da-Valacchia.aspx> (2015. 08. 24.)
- Beato Jeremias de Valaquia, fraile capuchine. Szerző: Antonio Barrero. (2015. 08. 14.)
- B. Geremia Stoica da Valacchia (1556-1625). Szerző: B–Beati G. <http://www.paginecattoliche.it/modules.php?name=News&file=article&sid=1274> (2016. 02. 22.)
- Biserici și instituții închinat fericitului Ieremia I. Szerzői név feltüntetése nélkül. <http://www.pfib.ro/ieremia.php?id=biserici> (2015. 08. 12.)
- Biserici și instituții închinat fericitului Ieremia II. Szerzői név feltüntetése nélkül. <http://www.fericitulieremiaroman.ro/ieremia.php?id=biserici> (2015. 08. 4.)
- Cuviosul Ieremia Valahul (Romanul). Szerző név feltüntetése nélkül. <http://www.sfant.ro/sfinti-romani/cuviosul-ieremia-valahul-romanul.html> (2015. 08. 17.)
- Discorso del Santo Padre Giovanni XXIII col quale proclama le virtù eroiche dei venerabili Geremia da Valcchia ed Elisabetta Anna Bayley Seton. [HTTPS://W2.VATICAN.VA/CONTENT/JOHN-XXIII/IT/SPEECHES/1959/DOCUMENTS/HF_J-XXIII_SPE_19591217_JEREMIAS-SETON.HTML](https://w2.vatican.va/content/john-xxiii/it/speeches/1959/documents/hf_j-xxiii_spe_19591217_jeremias-seton.html) (2015. 02. 22.)
- Drumul de întoarcere a fericitului Ieremia. Program. Szerző: Eugen Giurgică. <http://www.fericitulieremiaroman.ro/ieremia.php?id=drumul> (2015. 08. 4.)
- Fer. Ieremia Valahul I. Szerző: Nicolae Zamfirache. <http://www.sfinticatolici.ro/ieremia-valahul/> (2015. 08. 4.)
- Fer. Ieremia Valahul II. Szerzői név feltüntetése nélkül. <http://www.sfinticatolici.ro/ieremia-valahul/> (2015. 08. 4.)
- Fer. Ieremia Valahul III. Szerzői név feltüntetése nélkül. <http://www.sfinticatolici.ro/ieremia-valahul/> (2015. 08. 4.)
- Fericitul Ieremia Valahul. Szerzői név feltüntetése nélkül. <http://www.liceulteologicfericitulieremia.ro/ferieremia.html> (2015. 08. 4.)
- Fericitul Ieremia – profil biografic. Szerző: Moraru Alois. <http://www.fericitulieremiaroman.ro> (2015. 08. 4.)
- Ieremia Valahul, sfântul român care a uimit Italia. Szerzői név feltüntetése nélkül. <http://ziarullumina.ro>

- ro/ieremia-valahul-sfantul-roman-care-a-uimit-italia-11361.html (2015. 08. 17.)
- Încadrare istorică a vieții fericitului Ieremia Valahul (1556-1625). Szerző: Ion Dumitriu-Snagov. <http://www.ercis.ro/actualitate/viata.asp?id=20100538> (2015. 08. 24.)
- Începutul cultului în cinstea fericitului Ieremia. Szerzői név feltüntetése nélkül. <http://www.fericitulieremiaroman.ro> (2015. 08. 4.)
- Pe urmele sfinților. http://www.ofmcapucini.ro/sanctoralul_capucin_pe_urmele_sfintilor.html#sthash.xEQdMuZj.dpuf (2015. 08. 4.)
- Repere biografice. <http://www.fericitulieremiaroman.ro> Szerzői név feltüntetése nélkül. (2015. 08. 6.)
- Sanctuarul „Fericitul Ieremia Valahul” – Onești. Szerzői név feltüntetése nélkül. http://www.ofmcapucini.ro/Pastorala_Sanctuar.html#sthash.eaL9HUkA.dpbs (2015. 08. 12.)
- Scrisoare circulară: Întoarcerea pelerinului iubirii, fratele Ieremia Valahul. Szerző: Petru Gherghel. <http://www.ercis.ro/biblioteca/scriitori.asp?id=20080221> (2014. 03.19.)
- Scurtă biografie. <http://www.fericitulieremiaroman.ro> Szerzői név feltüntetése nélkül. (2015. 08. 6.)
- Un sfânt român se întoarce acasă: Ieremia Valahul. Szerző: Bogdan Lupescu. <http://www.formulas.ro/2009/864/spiritualitate-39/un-sfant-roman-se-intoarce-acasa-ieremia-valahul-10983>. (2016. 02. 17.)
- Viața Fericitului Ieremia Valahul. Szerzői név feltüntetése nélkül. <http://www.profamilia.ro/sfinti.asp?ieremia=3#1> (2013. 08. 2.)
- Viețile sfinților. Fericitul Ieremia Valahul (1556-1625). Szerzői név feltüntetése nélkül. <http://www.profamilia.ro/sfinti.asp?vieti=60> (2015. 08. 4.)

A Domokos Pál Péter hagyatékból felhasznált források

Tanulmányok

- Dură, Ioan: La tolérance religieuse en Valachie et en Moldavie pendant la seconde moitié du XVIIe siècle. *Irénikon*, 1984, 57. évf. 1. sz. 52–58. [Vallási türelmesség Havasalföldön és Moldvában a XVII. sz. második felében.]

Kéziratok

- Filippo Dozzi: Oláhországi Jeremiás 1556–1625.

Jegyzetek

- Cím nélküli jegyzet.
- Geremia La Valacchia, jegyzet.
- Nicolae Iorga: „Fericitul Ieremia Valahul”. *Analele Ac. Rom. Sect. Ist.* 1914–15. 474–475. Kivonat, jegyzet.
- Oláhországi Jeremiás (1556–1625), jegyzet.
- Scheia, jegyzet.

Sajtóforrások

- Il Santo Padre proclama Beatti tre testimoni della Redenzione. *L'Osservatore Romano*, 1983. CXXIII. Nr. 252. 1.

–Petru Gherghel: Pellegrino d’amore. *L’Osservator Romano*, 1983. CXXIII. Nr. 253. 5.

Levelek

–Domokos Pál Péter levele Kozma Györgyhöz, 1983. november 27.

Iancu Laura

MTA BTK Néprajztudományi Intézet, PhD

e-mail: iancu.laura@gmail.com

telefon: 0620 4322 885

Laura Iancu

“He who consolidated the East and the West”: Blessed Vlach Jeremiah (1556–1625)

The author presents the life and the ecclesiastical-ideological background of the contemporary cult of a monk who lived in the 16th–17th century and was beatified in the 20th century. Oláh Jeremiás (‘Vlach Jeremiah’) was born in 1556 in Wallachia and died in 1625 in Naples. The Roman Catholic intellectuals in Romania recognised him in 1983, when Pope John Paul II beatified him. His cult, directed by the diocese of Iași and the Capuchin Order, started in 2008 after the mortal remains of the friar had been moved to Onești. The monk of uncertain origin is classified as a saint of the Romanian Orthodox Church as well, in this way Jeremiah is a symbol of the unity of the eastern and western Christianity. It is also of symbolic importance that his cult is primarily located in urban Roman Catholic communities, where the ecclesiastical plan of the nationalisation of Catholic identity (‘Romanian Catholic’) is being realised and the figure of Jeremiah fits into this ideological background. Data on his life, the history of beatification and its political background, the contents and motivations of the cult can be gained only from ecclesiastical sources and neither historical-ethnographic nor anthropological interpretations are available. The author of the article summarises data on the life and work of the friar and discusses the major ecclesiastical-historical problems emerging in relation to his cult in the 21st century.